

Hur fungerar de regionala arbetsmarknaderna?

Per Skedinger*

1 Inledning.

Syftet med denna uppsats är att belysa de regionala arbetsmarknadernas funktionssätt och att diskutera regionalpolitikens förutsättningar för att åstadkomma bättre fungerande arbetsmarknader. Detta görs bl a med hjälp av metoder och teorier som utvecklats under senare år för att analysera nationella arbetsmarknader och makroekonomisk politik. De regionala arbetsmarknadernas funktionssätt undersöks ur tre olika infallsvinklar: arbetslöshet, lönebildning och geografisk rörlighet.

Arbetslöshetsskillnaderna mellan olika regioner har varit tämligen stabila över tiden. Betyder detta också att arbetslösheten i skogslänen haft lättare att stanna kvar på höga nivåer än arbetslösheten i andra delar av landet? Vidare ställs frågan om det går att urskilja "ledande" eller "eftersläpande" regioner i arbetslöshetsutvecklingen, och om det finns skillnader mellan låg- och hög arbetslöshetsområden härvidlag.

Den regionala arbetslösheten hänger nära samman med lönebildningen. Inriktningen mot tung industri och stora arbetsställen i skogslänen har bidragit till ett högt löneläge i förhållande till övriga landet. Två frågeställningar relaterade till detta ägnas uppmärksamhet i uppsatsen: Kan man säga att vissa regioner har en mer flexibel lönebildning - och därigenom lägre arbetslöshet - än andra områden? Vilken roll spelar löneförhandlingssystemet med centrala, rikstäckande avtal för löneflexibiliteten?

Effekterna av en bristande löneflexibilitet kan i princip motverkas med en hög geografisk rörlighet. På arbetsmarknaden kan motsatta utvecklingstendenser beträffande rörligheten konstateras under de senaste årtiondena: flyttningsbenägenheten har minskat medan antalet pendlare ökat. Kan imperfektioner på bostadsmarknaden vara en av orsakerna till det nya rörlighetsmönstret? En snabb teknisk utveckling på bl a telekommunikationsområdet har möjliggjort en ökad kapitalrörlighet mellan regioner. Vad innebär detta för sysselsättningsmöjligheterna i skogslänen?

* Jag är tacksam för synpunkter från Lars Calmfors och Bertil Holmlund

Svaren på dessa frågor har stor betydelse för hur en politik som syftar till att utjämna regionala skillnader i sysselsättningsmöjligheter skall bedrivas. I ett avslutande avsnitt diskuteras några av regionalpolitikens begränsningar och möjligheter i detta avseende. Effektiviteten hos ett företagsinriktat stöd av traditionell typ kan vara låg om åtgärderna är förknippade med trovärdighetsproblem. Men regionalpolitiken kan också utformas så att den bidrar till en ökad regional löneflexibilitet.

2 Den regionala arbetslösheten.

2.1 *Arbetslöshetens struktur*

Sett över en längre tidsperiod har arbetslöshetsskillnaderna mellan olika regioner varit tämligen oförändrade: skogslänen, dvs de fem norrlandslänen samt Värmlands och Kopparbergs län, har haft en arbetslöshet som varit 2-3 gånger högre än arbetslösheten i Stockholms län (se Skedinger, 1991, 1992). Under den nuvarande ekonomiska krisen har dock skillnaderna minskat. Arbetslösheten i storstadslänen (Stockholms, Malmöhus, samt Göteborgs- och Bohus län) var 4,3 procent under 1992, medan den var 6,2 procent i skogslänen och 4,6 procent i övriga län. (SCB har ännu inte redovisat några siffror för den regionala utvecklingen under 1993.)

Utjämningen beror förmodligen till stor del på en omfattande, och regionalt begränsad, sysselsättningsminskning i den privata tjänstesektorn. Sysselsättningen inom handel, restaurang- och hotellverksamhet samt banker och försäkringsinstitut (SNI 6 och 8) minskade med ungefär 5 procent i storstadslänen under perioden 1990-92, medan däremot en svag ökning kunde noteras för motsvarande sektor i övriga landet. I storstadsområdena har dessutom de nominella prisfallen på fastighetsmarknaden varit särskilt kraftiga, vilket medfört en minskning av nettoförmögenheterna bland hushåll och företag som varit mer påtaglig än på andra håll i landet. Storstadsområdena har därigenom fått vidkännas en betydligt högre arbetslöshet än vad som varit fallet i tidigare lågkonjunkturer. Det förefaller dock inte osannolikt att de av politikerna aviserade nedskärningarna i den offentliga sektorn kommer att drabba skogslänen oproportionerligt hårt och därmed återigen vidga arbetslöshetsgapet.

2.2 *Arbetslöshetens beständighet*

Erfarenheter från västeuropeiska arbetsmarknader tyder på att arbetslösheten lätt kan stanna kvar på höga nivåer när den väl en gång ökat. Ett ofta använt begrepp i detta sammanhang är arbetslöshetens **beständighet** (persistence). De hypoteser som förts fram för att förklara varför arbetslöshetens beständighet ökat i många länder vilar på antaganden om försämringar i arbetsmarknadernas **flexibilitet** (se Barro, 1988, och Holmlund, 1991). Särskilt

intressant i ett regionalt perspektiv är den hypotes som pekar på att de långtidsarbetslösa beteende på arbetsmarknaden kan vara en viktig förklaring till beständigheten. Om de långtidsarbetslösa slås ut permanent från arbetsmarknaden blir trycket nedåt på lönerna inte lika stort vid en given arbetslöshetsnivå, vilket gör det svårt att minska arbetslösheten.

Den svenska arbetsmarknaden som helhet har hittills inte kännetecknats av någon påtaglig beständighet i arbetslösheten. Stora regionala variationer i andelen långtidsarbetslösa är emellertid en faktor som kan ge mer eller mindre beständighet i arbetslösheten i olika delar av ett land. Eftersom arbetslösheten i skogslänen under så lång tid legat på högre nivåer än i övriga riket uppkommer frågan om det inte finns likheter mellan arbetsmarknaderna i skogslänen och i Västeuropa i detta avseende.

Den regionala arbetslöshetens beständighet kan mätas på flera olika sätt. En variant är att undersöka beständigheten i regionernas **rangordning** i arbetslöshetshierarkin. Här har det visat sig att den svenska arbetslöshetsstrukturen är utomordentligt **stel**, även i internationell jämförelse (se Skedinger, 1991). De län som hade högst resp lägst arbetslöshet var de samma under hela undersökningsperioden (1970-1989). Detta förhållande kan vara en indikation på en låg arbetskraftsrörlighet mellan regionerna, men kan också återspegla en långsiktig jämvikt med kompensering skillnader i löner, levnadsomkostnader och "livskvalitet". Den rigida strukturen är av stort fördelningspolitiskt intresse, eftersom regionala rättviseskäl talar för att det vore önskvärt med en jämnare fördelning av arbetslösheten.

Ett annat mått på beständigheten avser i vilken grad arbetslösheten i en region är avhängig arbetslösheten i **föregående period**. Ett mycket starkt samband, dvs ett koefficientvärde nära 1 för den laggade arbetslösheten, indikerar att arbetslösheten tenderar att stanna kvar vid en given nivå efter en positiv eller negativ efterfrågechock. En viktig politikimplikation av detta är att åtgärder bör sättas in i syfte att förhindra en alltför kraftig uppgång av arbetslösheten. **Tabell 1** presenterar skattningar av arbetslöshetens beständighet i olika regioner under perioden 1964-1992. Även den "relativa beständigheten" undersöks, dvs arbetslösheten i regionen i förhållande till den i riket. Resultaten visar att skogslänen **inte** uppvisar en högre beständighet i arbetslösheten än andra regioner i något avseende, trots att arbetslösheten i skogslänen legat på nivåer som är jämförbara med många västeuropeiska länder. Detta kan bero på att en aktiv arbetsmarknadspolitik bidragit till att hålla nere andelen långtidsarbetslösa i skogslänen, trots en relativt begränsad geografisk rörlighet. Andelen långtidsarbetslösa är nämligen inte alls jämförbar med motsvarande andel i de länder som drabbats av en stark beständighet i arbetslösheten (se Holmlund, 1993, och Skedinger, 1991). Det bör dock noteras att måttet avser de öppna arbetslösa och inte dem som kan ha fastnat i en rundgång mellan öppen arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Utsikterna att **framdeles** undvika att arbetslösheten stannar kvar på en hög nivå i skogslänen är naturligtvis en helt annan sak; dessvärre kan de knappast betraktas som goda.

Tabell 1.
Arbetslöshetens beständighet (persistence) i olika regioner. Skattningsperiod 1964-1992.

Region	Beständighet	Relativ beständighet
Storstadslän	0,72	0,21
Skogslän	0,66	0,59
Övriga län	0,78	0,69

Källa: SCB (Arbetskraftsundersökningarna) och egna beräkningar.

Anm: Tabellen visar AR(1)-koefficienterna i regressioner på logform där den beroende variabeln är arbetslösheten i regionen ("beständighet") resp arbetslösheten i regionen i förhållande till riket ("relativ beständighet").

2.3 Arbetslöshetens regionala samband

Vilka samband finns mellan den regionala arbetslösheten och den aggregerade arbetslösheten i riket? Detta är frågeställningen bakom Tabell 2. Där görs ett försök att fastställa om arbetslösheten i olika regioner tidsmässigt föregår arbetslösheten i riket och vice versa. (Ett sådant samband benämns Grangerkausalitet i statistisk litteratur.) Tre olika fall av kausalitet kan identifieras för varje region: regionen är tidsmässigt ledande i förhållande till riket, eftersläpande eller både ledande och eftersläpande ("feedback"). Skattningarna har gjorts för 8 regioner på kvartalsdata för perioden 1970:1 - 1992:4.

Test av den här typen säger inget om mekanismerna bakom sambanden, men kan ändå ha viktiga implikationer för regionalpolitiken (se Chapman, 1991). Starka regionala effekter på den nationella arbetslösheten innebär säkerligen att det är svårare att påverka den regionala arbetslöshetsutvecklingen än om effekterna är svaga. Men samtidigt är ett sådant resultat ett stöd för hypotesen att åtgärder riktade mot en region också är gynnsamma för sysselsättningen i landet som helhet.

För varje enskild region har testats om arbetslösheten är ledande eller eftersläpande i förhållande till riket. Kausalitetsriktningen har markerats med pilar i tabellen; således betyder exempelvis AB→R att arbetslösheten i Stockholms län tidsmässigt föregår arbetslösheten i riket. Kolumnen till höger anger om det testade sambandet är signifikant eller inte (5-procentsnivå, baserat på F-test).

Tabell 2.

Tidsmässiga samband (Granger-kausaltet) mellan arbetslösheten i olika regioner och arbetslösheten i riket (R). Skattningsperiod 1970:1-1992:4.

Region	Testat samband	Lag-längd	F	Kausalitet
Stockholms län (AB)	AB→R	5	0,45	Nej
	R→AB	9	2,62	Ja
Östra Mellan-sverige (ÖM)	ÖM→R	5	0,38	Nej
	R→ÖM	5	7,85	Ja
Småland med öarna (SÖ)	SÖ→R	5	0,30	Nej
	R→SÖ	5	4,94	Ja
Sydsverige (SS)	SS→R	5	0,39	Nej
	R→SS	5	3,60	Ja
Västsverige (VS)	VS→R	15	2,10	Ja
	R→VS	10	1,95	Nej
Norra Mellan-sverige (NM)	NM→R	5	1,11	Nej
	R→NM	5	4,84	Ja
Mellersta Norr-land (MN)	MN→R	5	0,62	Nej
	R→MN	2	10,34	Ja
Övre Norrland (ÖN)	ÖN→R	5	0,76	Nej
	R→ÖN	3	11,36	Ja

Källa: SCB (Arbetskraftsundersökningarna) och egna beräkningar.

Anm:

ÖM = Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län.

SÖ = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län.

SS = Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län.

VS = Hallands, Göteborg- och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län.

NM = Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län.

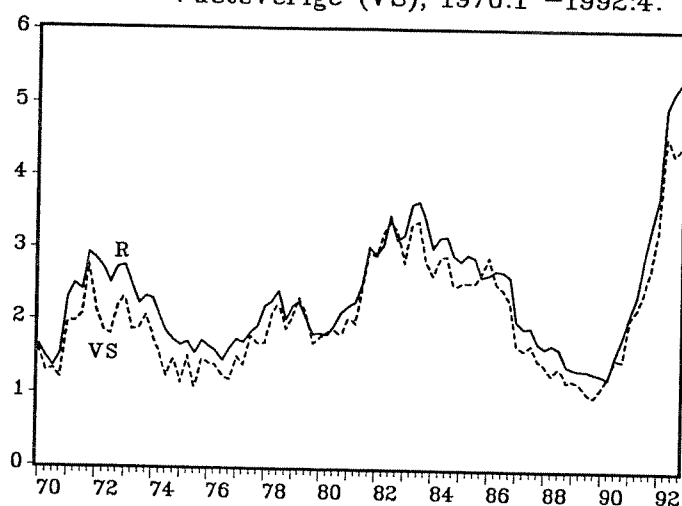
MN = Västernorrlands och Jämtlands län.

ÖN = Västerbottens och Norrbottens län.

Variablerna i regressionerna är i logform. De oberoende variablerna i samtliga regressioner är den laggade arbetslösheten i regionen och i riket samt säsongdummies. Valet av laglängd har skett genom minimering av "final prediction error" (se Hsiao, 1981). Test av X→R: Den beroende variabeln är arbetslösheten i riket. F-testet avser den gemensamma signifikansen hos koefficienterna för den laggade arbetslösheten i regionen. Signifikans på 5-procentsnivån har angivits med "Ja". Test av R→X: Den beroende variabeln är arbetslösheten i regionen. F-testet avser koefficienterna för arbetslösheten i riket.

Resultat för enskilda regioner måste tolkas med stor försiktighet eftersom beräkningar av det här slaget tenderar att vara känsliga för val av funktionsform och lagstruktur. Men helhetsintrycket från tabellen är att de regionala effekterna är synnerligen svaga. Arbetslösheten i en region tycks påverka den nationella arbetslösheten i mycket liten utsträckning. De svaga resultaten kan emellertid också bero på att de regionala arbetslöshetsserierna har större mätfel än rikets, vilket medför en större sannolikhet för insignifikans i regressionerna. I endast en region, Västsverige, kan ett (knappt) signifikant samband påvisas. Detta kan tyda på att regionen i fråga reagerar snabbare än riket på en utelämnad variabel som styr arbetslöshetsutvecklingen generellt - den internationella konjunkturen? - snarare än ett genuint orsakssamband. En visuell inspektion av tidsförskjutningarna i de säsongrensade serierna i Figur 1 ger vid handen att Västsverige nästan genomgående ligger före riket i konjunktursvängningarna. Ej redovisade figurer för de övriga regionerna påvisar inte någon systematik i ena eller andra riktningen.

Figur 1. Arbetslösheten i riket (R) och i Västsverige (VS), 1970:1 -1992:4.

Källa: Se Tabell 2.

Anm: Serierna är säsongrensade. Se även anm. i Tabell 2.

En tänkbar, men mycket tentativ, slutsats av de svaga resultaten i Tabell 2 är att en politik i arbetslöshetsbekämpande syfte bör vara nationellt baserad och inte inriktad exklusivt mot vissa regioner. Vidare framgår av tabellen att sambanden i motsatt riktning förefaller desto starkare, dvs arbetslösheten i riket föregår den regionala. Områden med hög arbetslöshet verkar vara utsatta för starkare påverkan än regioner med låg arbetslöshet. Särskilt känsliga tycks regionerna i mellersta och övre Norrland vara.

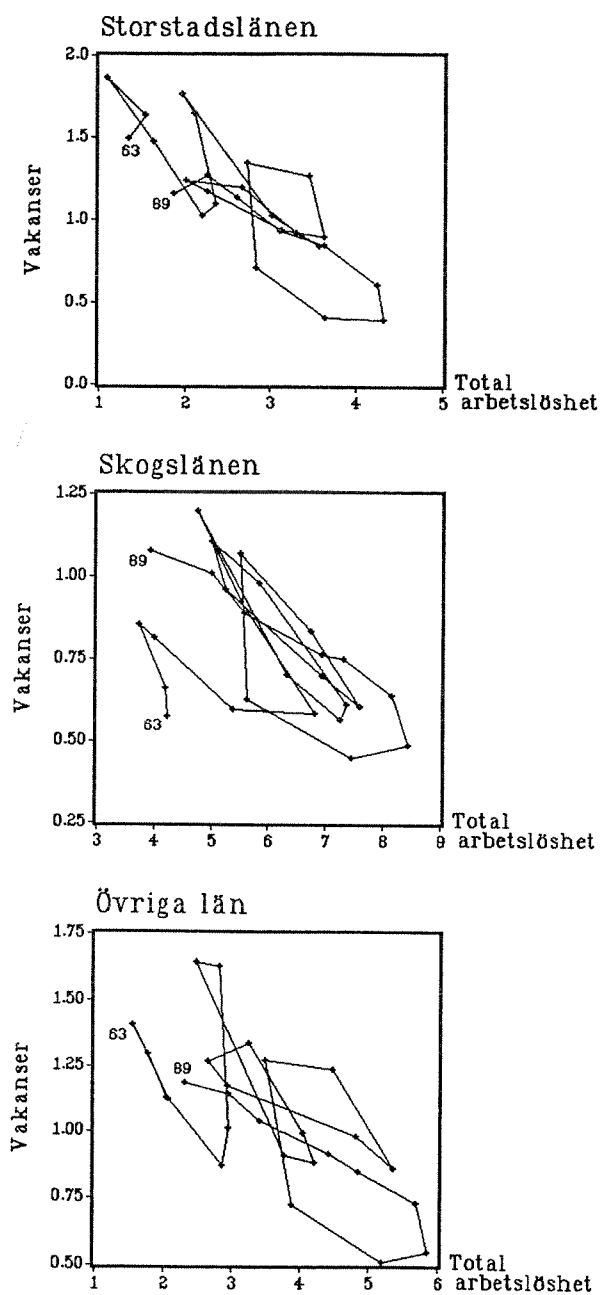
2.4 Matchningen på de regionala arbetsmarknaderna

Ett ofta använt mått på arbetsmarknadens funktionssätt är den så kallade **Beveridge-kurvan** (eller UV-kurvan). Denna visar sambandet mellan arbetslöshet och vakanser. Ju färre arbetslösa vid ett givet vakanstal, desto bättre fungerar matchningen på arbetsmarknaden. Den svenska Beveridgekurvan har hittills varit mycket stabil (se Holmlund, 1993). Detta har däremot inte varit fallet i många andra europeiska länder, där utvecklingen på arbetsmarknaden varit särdeles ogynnsam och kurvan successivt förskjutits utåt sedan 1970-talet. Den gängse användningen av öppen arbetslöshet istället för "total" arbetslöshet, dvs personer i öppen arbetslöshet samt personer i arbetsmarknadsåtgärder, vid konstruktionen av Beveridge-kurvan har emellertid kritiserats (se Calmfors, 1993c).

En överföring av öppet arbetslösa till åtgärder leder nämligen definitions- mässigt till att kurvan förskjuts inåt, utan att för den skull matchningspro- cesserna nödvändigtvis förbättrats. En jämförelse mellan olika länder med olika omfattning på den aktiva arbetsmarknadspolitiken, eller en jämförelse över tiden i samma land där ambitionsnivån förändrats, kan därför bli miss- visande, även om inget tyder på någon trendmässig försämring av sambandet mellan det alternativa måttet total arbetslöshet och vakanser för Sverige som helhet. På samma grunder kan man argumentera för att en jämförelse mellan olika svenska regioners Beveridge-kurvor även bör innefatta den "reviderade" varianten. Den relativa omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder- na är nämligen betydligt större i skogslänen än i övriga landet (se Skedinger, 1991).

Figur 2 visar den reviderade Beveridge-kurvan (vakanser och total arbetslöshet = öppet arbetslösa + personer i arbetsmarknadsutbildning + personer i beredskapsarbete) i olika regioner under perioden 1963-89. Kurvan ligger betydligt längre utåt i skogslänen än den gör i storstadsområdena, vilket indikerar att matchningen på arbetsmarknaden fungerar sämre. (Observera att skalan är olika i figurerna!) Förklaringen till detta kan säkert bli sökt i en rad strukturella faktorer - en glest befolkad arbetsmarknad försvårar i hög grad en snabb matchning mellan arbetslösa och vakanser (se Holmlund, 1978). Vidare framgår att sambandet mellan total arbetslöshet och vakanser i skogslänen är tämligen **instabilt**. Således har till exempel samma vakanstal varit förbundet med en total arbetslöshet på mellan 4 och 8 procent. Någon trendmässig förskjutning utåt av kurvan kan emellertid **inte** konstateras. Arbetsmarknadspolitiken har alltså - i varje fall fram till 1989 - inte kamouflerat en allt sämre fungerande arbetsmarknad i skogslänen.

Figur 2. Reviderade Beveridge-kurvor, 1963–89.

Källa: AMS (Arbetsmarknadsstatistik) och SCB (Arbetskraftsundersökningarna)

3 Den regionala lönebildningen

3.1 Lönestrukturen

Lönebildningen är en viktig, men sällan uppmärksammas, aspekt av de regionala arbetsmarknadernas funktionssätt. Lönen är priset på arbetskraft och mindre arbetskraft efterfrågas ju mer lönen ökar, allt annat lika. Det kan konstateras dels att löneläget inom industrin i skogslänen är relativt **högt**, dels att det skett en betydande **löneutjämning** mellan regionerna under de senaste decennierna (se Skedinger, 1991, 1992).

De regionala löneskillnaderna beror bl a på olikheter i industristruktur. Skogslänen har en hög andel av industrisysselsättningen i kapitalintensiva verksamheter såsom gruvor, massa- och pappersindustri samt järn- och stålverk. Det är fullt möjligt att ett högt löneläge i en dominerande kapitalintensiv industri också "spiller över" till andra branscher i regionen. I **Tabell 3** redovisas det regionala löneläget i olika näringsgrenar inom gruv- och tillverkningsindustrin under 1990.

Det är anmärkningsvärt att löneläget totalt sett i skogslänen ligger på en nivå som är högre än i både storstadslänen och i övriga landet. Som synes verkar detta kunna förklaras av mycket höga förtjänstnivåer inom den relativt omfattande tunga industrin. Ett visst löneförsprång gentemot övriga landet kan emellertid också noteras i en småskalig verksamhet som trävaruindustri (uppgifter saknas för storstadslänen); således är inriktningen mot kapitalintensiv industri inte den **enda** förklaringen till skogslänens framskjutna löneposition. Detta pekar på att transmissionsmekanismer mellan olika industrier inom en och samma region kan spela en betydelsefull roll.

Den sk **effektivitetslöneteorin** kan bidra till att kasta ljus över den regionala lönebildningen. Enligt denna teori betalar företagen sina anställda en premie utöver den marknadsklarerande lönen i den mån som detta leder till en ökad arbetsproduktivitet (se Kazamaki, 1988, för en översikt). Eftersom kapitalintensiva branscher är särskilt känsliga för produktionsstörningar kan lönesättning enligt denna princip antas vara vanligare där än i andra industrier. Även utifrån **löneförhandlingsteori**, där det antas att lönen bestäms i en förhandling mellan arbetsgivare och fackförening, kan höga löner i kapitalintensiva industrier förklaras: den höga kapitalintensiteten försvagar arbetsgivarnas position om en löneuppgörelse inte kommer till stånd. Effektivitetslöneteorin förutsäger också att stora företag betalar högre löner än små. Stora företag har sämre möjligheter att övervaka sina anställda och effektivt se till att personalen fullgör sina uppgifter. Istället används ett högt löneläge som medel att höja produktiviteten.

Tabell 3.

Löner för vuxna manliga arbetare i olika näringsgrenar och regioner, 1990.
Kronor per timme.

SNI-kod	Industri	Stor-stadslän	Skogs-län	Övriga län
2	Gruvor	-	106,45	-
31	Livsmedel	89,21	85,37	87,36
32	Textil	80,26	-	82,44
33	Trävaror	-	84,44	83,33
341	Massa och papper	97,67	110,48	97,70
342	Grafisk	107,33	-	91,49
35	Kemisk	95,99	95,27	90,56
36	Jord- och stenvaror	94,00	-	92,08
37	Järn- och stålverk	98,34	97,92	97,62
38	Verkstad	89,17	85,30	85,81
2+3	Industrin totalt	91,69	92,22	87,54

Källa: SCB (SOS Löner).

Tabell 4.

Antal anställda per arbetsställe i olika näringsgrenar och regioner, 1988.

SNI-kod	Industri	Stor-stadslän	Skogs-län	Övriga län
2	Gruvor	30	210	30
31	Livsmedel	113	66	75
32	Textil	44	27	50
33	Trävaror	24	46	44
34	Massa och papper, grafisk	60	164	93
35	Kemisk	105	72	97
36	Jord- och stenvaror	76	30	61
37	Järn- och stålverk	93	591	164
38	Verkstad	104	75	98
2+3	Industrin totalt	89	87	81

Källa: SCB (SOS Industri).

Av **Tabell 4** framgår att skogslänen inom flera näringsgrenar har arbetsställen med ett exceptionellt stort antal anställda. Siffrorna, som avser 1988, visar exempelvis att järn- och stålverken har närmare 600 anställda. Det genomsnittliga arbetsstället i skogslänen (87 anställda) har en nästan lika stor personalstyrka som i storstadslänen (89 anställda), och då bör beaktas att tjänstemannafunktioner ofta koncentreras till storstäderna i de fall verksamheten är regionalt diversifierad. De relativt stora företagen kan således också vara en faktor bakom det höga löneläget i skogslänen.

3.2 Löneflexibilitet

Ett sätt att utjämna arbetslöshetsskillnaderna är att få till stånd en ökad regional löneflexibilitet. Syftet med **Tabell 5** är att utvärdera hur den regionala lönebildningen påverkas av den lokala arbetslösheten. Löneekvationer av enkel phillipskurvetyp har skattats för olika regioner under perioden 1964-90. Förändringen av reallönen är den beroende variabeln i estimationerna och arbetslösheten den oberoende. (Det har antagits att det inte finns några löneledande regioner, vilket är en förutsättning för att ekvationerna ska kunna skattas separat regionsvis.) Skattningarna har gjorts med arbetslösheten i nivåform (u) resp logaritmerad ($\log u$). Tabellen visar klart att löneflexibiliteten är lägre i skogslänen än i övriga landet, även om den inte kan sägas vara extremt låg. Koefficienterna för den logaritmerade arbetslösheten indikerar att en ökning av arbetslösheten från 2 till 3 procent minskar löneökningarna med 0,6 procentenheter i skogslänen, medan motsvarande siffror för storstadslänen och övriga län är 1,1 resp 0,9 procentenheter.

Tabell 5.
Reallöneflexibilitet i olika regioner. Poolade data, skattningsperiod 1964-1990.

Variabel	Storstadslän		Skogslän		Övriga län	
u	-0,015		-0,006		-0,010	
$\log u$		-0,027		-0,014		-0,022
Antal obs.	81	81	189	189	378	378

Källa: SCB (Arbetskraftsundersökningarna, SOS Löner) och egna beräkningar.

Anm: Den beroende variabeln i skattningarna är real löneökning ($\log (w_t/w_{t-1})$), där w är reallönen i gruv- och tillverkningsindustrin i regionen. De oberoende variabelerna är den regionala arbetslösheten i nivåform (u) resp logaritmerad ($\log u$) samt länsdummies. Samtliga koefficienter för arbetslöshetsvariablerna är signifikanta på 5-procentsnivån.

3.3 Vilken roll spelar löneförhandlingssystemet?

Senare års forskning har ägnat stort intresse åt löneförhandlingssystemens betydelse för arbetsmarknadernas funktionssätt. Enligt den ekonomiska teorin på området har ett centraliserat system - såsom det svenska - flera fördelar (se Holmlund, 1990, och Zetterberg, 1993). De fackliga löneförhandlingarna har nämligen starka incitament att hålla tillbaka löneökningarna - och därmed bidra till en högre sysselsättning - eftersom de egna medlemmarna riskerar att bli arbetslösa. En uppgång i arbetslösheten kan alltså verka mycket lönedämpande i ett sådant system. I ett fullständigt decentraliserat system med lönebildning på företagsnivå finns det emellertid också god anledning för löneförhandlingarna att inte driva upp lönen allt för mycket. En löneökning försämrar företagets konkurrenskraft gentemot andra företag i branschen, vilket direkt drabbar sysselsättningen i det lönehöjande företaget. Sker förhandlingarna istället på mellannivån, dvs branschvis, finns det däremot svaga incitament för lönemoderation. Detta har givit upphov till hypotesen att sambandet mellan lönenivån och graden av centralisering i förhandlingssystemet är puckelformat (se Calmfors & Driffill, 1988).

Vilket löneförhandlingssystem är bäst i ett regionalt perspektiv, det centraliserade eller det decentraliserade? Ett problem med centrala förhandlingar är givetvis att avtalen är rikstäckande, vilket innebär att löneökningarna blir lika stora i ett överhettat område med låg arbetslöshet som i en region med svag arbetskraftsefterfrågan. Men samtidigt finns det, som tidigare påpekats, drivkrafter för att en hög aggregerad arbetslöshet också får genomslag i form av lägre löneökningar. Med företagsvisa avtal, å andra sidan, blir säkert löneskillnaderna mellan företag som går bra och som går dåligt större, men det finns samtidigt en risk att arbetslösheten i endast liten utsträckning verkar lönemodererande. Svaret på frågan torde vara att decentraliserade förhandlingar sammantaget leder till större regional löneflexibilitet, men att det aggregerade löneläget ändå kan bli så högt i eftersatta områden att sysselsättning slås ut.

Ett tänkbart alternativ till dagens modell är att istället utnyttja en **kombination** av de båda systemens bästa egenskaper, där förhandlingarna sker på företagsnivå men **samordnas** regionalt (se Calmfors, 1993a, 1993b, och Skedinger, 1992). Det finns goda skäl att tro att detta skulle kunna medföra en hög grad av löneflexibilitet samtidigt som trycket uppåt på den aggregerade lönenivån hålls i schack betydligt effektivare än med branschvisa förhandlingar. Förutsättningarna för detta är att regionen dels är tillräckligt liten för att det skall uppstå en lönehämmande konkurrens mellan regionerna och dels tillräckligt stor för att arbetslösheten inom regionen skall pressa ned löneläget.

Det bör noteras att en övergång till decentraliserad lönebildning enligt ovan skissad modell inte innebär att arbetsmarknadens parter upphör att existera som organisationer, tvärtom utgör de en förutsättning för att systemet skall fungera. På arbetsgivarsidan kan samordningen ta sig uttryck i löneök-

ningstak och på fackföreningssidan i överenskommelser om minimilönenivåer, med utrymme för regionala variationer i båda fallen. Man får kanske söka sig fram till vad som kan vara en optimal regionindelning. Det är alltså oriktigt att göra långtgående jämförelser med ett decentraliserat system med svaga arbetsmarknadsorganisationer, som t ex det amerikanska. En rimligare referenspunkt är istället länder som Belgien, Frankrike och Schweiz, där förhandlingar sker gemensamt för olika branscher på regional nivå (se Calmfors, 1993a, 1993b).

En förbättrad relativlöneflexibilitet - exempelvis mellan regioner - är naturligtvis inte det enda kriteriet för vad som utgör ett lämpligt löneförhandlingssystem. Utvecklingen av centrala makroekonomiska variabler såsom tillväxt, löneinflation och sysselsättning i hela ekonomin är viktiga att ta hänsyn till. Här har utvecklingen hittills talat till det centraliserade systemets förmån, åtminstone vad gäller förmågan att undvika arbetslöshet. Frågan är dock i vilken utsträckning "korporatism" i svensk tappning, dvs centralt samordnade förhandlingar i kombination med en generellt efterfrågestimulerande stabiliseringspolitik, är ett möjligt framtida handlingsalternativ. Denna samhällsmodell kan sägas innebära att ett "kontrakt" upprättats mellan statsmakterna och fackföreningarna, där de förra förbundit sig att genomföra en ekonomisk politik för full sysselsättning i utbyte mot lönermoderation från de senare. En tilltagande internationalisering av ekonomierna, som tagit sig uttryck i ökad handel och snabbare kapitalrörelser, har emellertid gjort det allt svårare för statsmakterna att uppfylla sin del av kontraktet (se Jackman, 1993). En ökad internationalisering medför nämligen att en offentlig utgiftsökning i mindre utsträckning leder till ett förbättrat sysselsättningsläge. Det ökade skattetrycket får bli som följd att fler företag utlokaliseras till andra länder, vilket minskar sysselsättningen inom landet.

4 Stimulanser till geografisk rörlighet?

4.1 Rörligheten på arbetsmarknaden

En bristande regional löneflexibilitet kan i princip motverkas med en hög geografisk rörlighet. Detta är en av de bärande tankarna i den sk **Rehn-Meidnermodellen**. Med hjälp av generösa flyttningsbidrag och omfattande omskolningsprogram kan en smidig överföring av arbetskraft från krympande till expanderande industrier underlättas. Idén med subventioner till flyttare får också teoretiskt stöd i modern forskning runt sk **sökmodeller** av arbetsmarknaden. Enligt teorin antas en arbetslös individ väga kostnader och intäkter av ett fortsatt sökande efter arbete innan han eller hon accepterar ett erbjudande om jobb. Ett viktigt resultat i modellerna är att sökintensiteten är suboptimal ur samhällsekonomisk synpunkt. Olika **externaliteter** på arbetsmarknaden kan bidra till att sökintensiteten blir för låg. Samhällets vinst av en matchning på arbetsmarknaden, i form av ökad produktivitet, tillfaller endast delvis den sökande på grund av inkomstskatter och trögrörliga löner. En ökning av

antalet arbetssökande minskar också sannolikheten att en enskild individ lyckas få ett visst ledigt jobb, och därmed reduceras avkastningen på fortsatt sökande. Det är därför motiverat med subventioner till dem som söker arbete (se Diamond, 1982).

Den geografiska rörligheten har sjunkit trendmässigt i Sverige. I slutet av 1960-talet flyttade närmare 3 procent av hushållen över en länsgräns per år, medan motsvarande siffra var ungefär 2 procent i början av 1990-talet (se Holmlund, 1993). En viktig demografisk förklaring till detta är framväxten av allt fler hushåll med två förvärvsarbetande, vilket dramatiskt ökat flyttningskostnaderna (se Holmlund, 1984). En lägre ekonomisk tillväxt och en utveckling mot mer företagsinterna arbetsmarknader kan också ha bidragit till att göra flyttningar mindre lönsamma.

Dessutom påverkar ekonomisk-politiska åtgärder av olika slag flyttningsbenägenheten, dock inte alltid med avsedd styrka och ibland inte ens i avsedd riktning. Det finns forskningsresultat som tyder på att subventionerna till arbetslösa flyttare, sk starthjälpbidrag, varit för låga för att stimulera till ökad rörlighet (se Westerlund, 1992). Vidare förefaller arbetsmarknadsprogram kunna leda till regionala **inlåsnings effekter**, tvärt emot de ursprungliga rehnmeidnerska intentionerna (se Edin m fl, 1991, och McCormick & Skedinger, 1992).

4.2 Rörligheten på bostadsmarknaden

En långväga flyttning till ett nytt arbete kräver som regel byte av bostad och en trög bostadsmarknad kan minska den geografiska rörligheten. Liksom på arbetsmarknaden finns det externaliteter som gör att sökaktiviteten blir för låg ur samhällsekonomisk synpunkt. **Tabell 6** redovisar andelen av den förvärvsarbetande befolkningen under olika år som pendlar till en arbetsplats i en annan kommun än hemkommunen. Siffrorna visar en tydlig trend mot **ökad pendling**. Några tänkbara förklaringar till denna utveckling är att antalet hushåll med två förvärvsarbetande personer ökat, att bilinnehav blivit vanligare på grund av större reala hushållsinkomster samt att transportsystemen - vägar och kollektivtrafik - förbättrats.

Tabell 6.

Andel av förvärvsarbetande befolkning med arbetsplats i annan kommun än hemkommunen, 1970-90.

År	1970	1975	1980	1985	1990
Andel pendlare, procent	14,3	18,0	19,4	21,5	23,7

Källa: SCB (Folk- och Bostadsräkningarna)

Anm: Uppgifterna för 1970 avser förvärvsarbetande med minst 20 timmars arbetsvecka.

Den ökade pendlingsbenägenheten, som kontrasterar mot den minskade geografiska rörligheten i övrigt, kan ha lett till en flexiblare regional arbetsmarknad. Men det kan inte uteslutas att en ökad pendling mellan arbete och bostad också är ett uttryck för en sämre fungerande bostadsmarknad.

Sambanden mellan bostads- och arbetsmarknaderna har uppmärksammats i mycket liten utsträckning i svensk forskning. Bostadsmarknaden är föremål för omfattande **offentliga ingrepp**, vilka kan göra det svårare för t ex en arbetslös att byta bostad om ett lämpligt arbete, som kräver en flyttning, dyker upp. Brittiska undersökningar har visat att systemet med **council housing**, dvs **hyresreglerade** bostäder i de lokala myndigheternas ägo, bidragit till att vidga de regionala arbetslöshetsskillnaderna (se Hughes & McCormick, 1987). Den relativt större hyresreglerade svenska bostadsmarknaden utgör naturligtvis också en potentiell barriär mot geografisk rörlighet, även om bytesmöjligheterna för personer som väl kommit in i systemet är avsevärt bättre än i England. En hyresreglering minskar antalet vakanser i lägenhetsbeståndet och gör därmed sökandet efter lägenheter mer kostsamt (se Arnott & Igarashi, 1992). Ett successivt införande av marknadshyror och legaliserad handel med förstahandskontrakt är reformer som skulle bidra till en ökad rörlighet på bostadsmarknaden.

Mer än hälften av det totala bostadsbeståndet i Sverige utgörs av småhus och bostadsrätter. Också på denna marknad finns det institutionella hinder för rörligheten. **Reavinstbeskattningen** vid en försäljning kan vara så kännbar att en flyttning, som skulle kommit till stånd utan skatten, inte blir lönsam för säljaren. Därmed bidrar skatten till en lägre sökintensitet och färre matchningar på bostadsmarknaden (se Wheaton, 1990). Det är emellertid svårt att utforma en alternativ skatt som är mer effektiv och samtidigt lämplig ur andra synvinklar. Helst skulle man vilja ta ut skatten kontinuerligt vid värdestegringar, och inte i samband med flyttning, men detta möter en rad praktiska problem. Om reavinstskatten istället utformades som en subvention vid flyttning skulle visserligen sökintensiteten, som antagligen är för låg även utan någon skatt, kunna öka till en optimal nivå. Sannolikheten för en matchning ökar då den ger ett större ekonomiskt utbyte. Men fördelningspolitiska hänsyn och önskvärdheten av skatteneutralitet mellan olika slag av tillgångar kan göra en subvention mindre lämplig i detta sammanhang. På grund av avdragsmöjligheterna i systemet kan skatten redan i sin nuvarande utformning fungera som en subvention för vissa hushåll, men endast under exceptionella förhållanden med stora nominella prisfall, som de vi bevittnat under de senaste åren. (Vid Industriens Utredningsinstitut pågår f n ett forskningsprojekt, där författaren tillsammans med Per Lundborg söker utröna vilka konsekvenser skatten har för hushållens rörlighet på bostadsmarknaden.)

En av avsikterna med sänkningen av marginalsattesatserna ner till maximalt 50 procent i den senaste skattereformen var just att öka den geografiska rörligheten. En större del av löneskillnaden tillfaller som följd av reformen en person som flyttar till ett arbete med högre lön än på ursprungsorten. Men i vissa avseenden innebär de nya reglerna beträffande reavinst i samma

reform en väsentlig skärpning av beskattningen, främst genom att möjligheterna till uppskov vid egnahemsförsäljning avskaffats. För många hushåll kommer i själva verket de negativa konsekvenserna av de nya reavinstbestämmelserna att kvantitativt så kraftigt dominera över de positiva effekterna av sänkta marginalskatter, att en eventuell flyttning blir betydligt **mindre** lönsam än före skattereformen (se Rydenfelt, 1991). Det är därför viktigt att uppmärksamma vilken roll som skatte- och bidragssystemet i sin helhet spelar för flyttningsbenägenheten.

4.3 Rörligheten på kapitalmarknaden

Även om arbetskraftens geografiska rörlighet har minskat, så synes i gengäld **kapitalets** rörlighet ha ökat i hög grad. Detta har bl a sin grund i en teknisk utveckling på telekommunikationsområdet, som medger en utlokalisering av vissa arbetsintensiva funktioner i tjänsteproducerande företag till regioner med lägre fastighetspriser. Härigenom kan sysselsättningen i skogslänen komma att påverkas positivt, men risken är stor att betydelsen av den ökade rörligheten övervärderas. Dels är det osäkert i vilken grad som etableringar av den här typen verkligen blir lönsamma på lång sikt. Skogslänen konkurrerar både med andra områden utanför storstadsregionerna och med utlandet om nyetableringarna. Dels är det inte troligt att ens de mest framgångsrika projekten kommer att kunna återskapa annat än en bråkdel av de jobb som redan förlorats i skogslänen på grund av det höga löneläget. En ökad kapitalrörlighet förefaller således vara ett högst imperfekt substitut för regional löneflexibilitet och arbetskraftsrörlighet.

5 Hur effektiv är regionalpolitiken?

5.1 Trovärdighetsproblematiken

Ett av regionalpolitikens främsta syften är att skapa en utjämning av sysselsättningsmöjligheterna i olika delar av landet. För detta ändamål har bl a skapats en tämligen svåröverblickbar arsenal av företagsinriktade stödformer, som grovt kan indelas med hänsyn till vilken produktionsfaktor som subventioneras. **Kapitalstöd** utgörs bl a av bidrag till investeringar i anläggningar och maskiner. **Sysselsättningsstöd** kan bl a erhållas i form av sänkta arbetsgivaravgifter.

Kapitalsubventioner kan bl a motiveras med att perifera regioner tenderar att bli underförsörjda med riskkapital (se Dale m fl, 1992). Det låga alternativvärdet av investeringar i sådana områden innebär en sämre kreditvärdighet och därmed krav på ökad egenfinansiering. Ett problem med denna stödåtgärd ur sysselsättningsynpunkt är dock att det blir relativt billigare att använda kapital än arbetskraft i produktionen. Sysselsättningseffekten kan därmed bli liten (se Folmer & Nijkamp, 1987). Ett stöd i form av sänkta arbetsgivaravgifter har fördelen att direkt rikta sig till den produktionsfaktor vars utökade

användning man vill uppmuntra.

Det är emellertid viktigt att uppmärksamma de **trovärdighetsproblem** som sysselsättningsstödet kan vara förknippat med (se Torsvik, 1990). Dessa hänger samman med det sk tidskonsistensproblemet i ekonomisk politik (se Persson & Tabellini, 1990, för en översikt). Sysselsättningsökningar kräver ofta kostsamma nyinvesteringar, och dessa har, som nämnts, i regel ett lågt alternativvärde i perifera regioner. Myndigheterna får därmed ett incitament att dra tillbaka stödet när företagen väl investerat i regionen. Även om myndigheterna i utgångsläget försäkrar att stödet är avsett att bli långsiktigt, kan företagen förbli misstroagna och avstå från nyinvesteringar i regionen. Problemen elimineras inte genom användning av sk marginella sysselsättningsstöd, där endast sysselsättningsökningar, eller uteblivna nedskärningar, subventioneras. Kapitalsubventioner, däremot, kan inte förbindas med trovärdighetsproblem av detta slag.

Trovärdighetsproblematiken är principiellt viktig, men det är svårt att med någon precision värdera dess praktiska betydelse. Mycket talar dock för att den förtjänar att tas på allvar. För det första indikerar en metodologiskt avancerad utvärdering av experimentet med sänkta arbetsgivaravgifter i Norrbotten att sysselsättningseffekterna varit **små** (se Bohm & Lind, 1989). Vidare har den stödområdesindelning som ligger till grund för regionalpolitiken **ändrats** ett flertal gånger, vilket borde kunna inge farhågor om instabilitet (se Aldskogius, 1991). Stödområdena har under olika perioder utvidgats (1970-talet) resp koncentrerats till färre orter (1980-talet). Dessutom är kapitalsubventioner långt **vanligare** än sysselsättningsstöd i regionalpolitiken i de flesta länder, vilket är svårt att förklara på annat sätt än med trovärdighetsproblem. Det företagsinriktade stödet, som också kritiserats för att snedvrida konkurrensen mellan företag (se Ohlsson, 1986), har dock kraftigt minskat sin andel i den svenska regionalpolitiska budgeten sedan 1960-talet (se Aldskogius, 1991).

Det finns stor anledning att tro att en inte oväsentlig del av sysselsättningsproblemen i skogslänen har sin grund i en bristande löneflexibilitet. En övergång till decentraliserad lönebildning, men med en regional samordning av förhandlingarna kan, som tidigare hävdats, leda till en större regional flexibilitet utan att den aggregerade lönenivån i riket nödvändigtvis drivs upp otillbörligt mycket. En klar fördel med ett systembyte är också att trovärdighetsproblemen rimligtvis borde bli betydligt **mindre** med en lönekostnadsfördel som följer av en genomgripande institutionell förändring än en motsvarande fördel som kommit till stånd genom mer eller mindre flyktiga regionalpolitiska beslut om företagsinriktade stöd (se Skedinger, 1992).

5.2 En regionalpolitik för ökad löneflexibilitet

Regionalpolitiken bör utformas så att den bidrar till en ökad löneflexibilitet, vilket är fullt möjligt även inom **nuvarande** institutionella ramar för lönebildningen. Inriktningen mot stora arbetsställen i skogslänen kan mycket

väl ha skapat en sysselsättningshämmande lönestruktur i hela regionen. Det är mot denna bakgrund som de mindre lyckade utlokaliseringarna av tekoföretag till skogslänen under 1970-talet bör ses (se Ohlsson, 1981). En regionalpolitik som istället gynnar framväxten av nya **småföretag** kan på sikt bidra till en gynnsammare lönestruktur och därmed högre sysselsättning. Denna tanke får också stöd i en omfattande studie som visat att en stor sysselsättningsandel i småföretag ökar löneflexibiliteten och sysselsättningen i amerikanska regioner (se Hyclak & Johnes, 1992). En sådan politik bör dock, i linje med tidigare resonemang, inte vara inriktad mot direkt företagsstöd utan istället syfta till att skapa lämpliga betingelser för nyföretagande i regionen, bl a genom utveckling av entreprenörskompetens. Den höga arbetslösheten i skogslänen tycks inte vara en tillräcklig drivkraft för nyföretagande, vilket man annars kanske skulle kunna tro (se Johannisson & Bång, 1992). På kort sikt får emellertid den ovan skisserade strategin endast en marginell inverkan på de regionala arbetslöshetsskillnaderna.

Det går också att se andra fördelar med en utveckling mot fler småföretag i skogslänen. Matchningen på arbetsmarknaden kan nämligen underlättas, vilket förskjuter Beveridge-kurvan inåt. Om sysselsättningen på en lokal arbetsmarknad inte är koncentrerad till ett enda företag, ökar sannolikheten för att en nybliven arbetslös skall finna en vakans i ett annat företag i närområdet. Han eller hon behöver därmed inte flytta, vilket förkortar söktiderna och minskar arbetslösheten.

REFERENSER

Aldskogius, G, (1991), Svensk regionalpolitik. Utveckling och framtid. Allmänna Förlaget, Stockholm.

Arnott, R & Igarashi, M, (1992), "Rent Control, Mismatch Costs, and Search Efficiency". Working Paper No. 214, Department of Economics, Boston College.

Barro, R J, (1988), "The Persistence of Unemployment". American Economic Review, vol 78.

Bohm, P & Lind, H, (1989), "Regionala arbetskraftssubventioner - har de någon effekt?". Ekonomisk Debatt, nr 5.

Calmfors, L, (1993a), "Centralization of Wage Bargaining and Macroeconomic Performance - A Survey". Seminar Paper No. 536, Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet.

Calmfors, L, (1993b), "De institutionella systemen på arbetsmarknaden och arbetslösheten". Bilaga 4 till Ekonomikommisionens betänkande, SOU 1993:16, Nya villkor för ekonomi och politik. Allmänna Förlaget, Stockholm.

- Calmfors, L, (1993c), "Lessons from the Macroeconomic Experience of Sweden". *European Journal of Political Economy*, vol 9.
- Calmfors, L & Driffill, J, (1988), "Bargaining Structure, Corporatism, and Macroeconomic Performance". *Economic Policy*, nr 6.
- Chapman, P G, (1991), "The Dynamics of Regional Unemployment in the UK, 1974-89". *Applied Economics*, vol 23.
- Dale, K, Ellingsen, E & Pedersen, U, (1992), "Distriktspolitikk - innsikter fra økonomisk teori". SNF-rapport 47/92. Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning, Bergen.
- Diamond, P A, (1982), "Wage Determination and Efficiency in Search Equilibrium". *Review of Economic Studies*, vol 49.
- Edin, P A, Jansson M & Nilsson, C, (1991), "Interregional Migration in Sweden: The Effects of Unemployment, Labor Market Programs and the Price of Housing". Stencil, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Folmer, H & Nijkamp, P, (1987), "Investment Premiums: Expensive but Hardly Effective". *Kyklos*, vol 40.
- Holmlund, B, (1978), "Arbetslöshet och lönebildning i ett regionalt perspektiv". I SOU 1978:60, Arbetsmarknadspolitik i förändring. Arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm.
- Holmlund, B, (1984), *Labor Mobility*. Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.
- Holmlund, B, (1990), *Svensk lönebildning - teori, empiri, politik*. Bilaga 24 till Långtidsutredningen 1990. Finansdepartementet, Stockholm.
- Holmlund, B, (1991), "Unemployment Persistence and Insider-Outsider Forces in Wage Determination". *Economic Research Report No. 35*, Fackföreningsrörelsens Institut för Ekonomisk Forskning, Stockholm.
- Holmlund, B, (1993), "Arbetslösheten - konjunkturfenomen eller systemfel". Bilaga 12 till Ekonomikommisionens betänkande, SOU 1993:16, Nya villkor för ekonomi och politik. Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Hsiao, C, (1981), "Autoregressive Modelling and Money-Income Causality Direction". *Journal of Monetary Economics*, vol 7.
- Hughes, G & McCormick, B, (1987), "Housing Markets, Unemployment and Labour Market Inflexibility in the UK". *European Economic Review*, vol 31.

- Hyclak, T & Johnes, G, (1992), Wage Flexibility and Unemployment Dynamics in Regional Labor Markets. W E Upjohn Institute for Employment Research, Kalamazoo, Michigan.
- Jackman, R, (1993), "Mass Unemployment: International Experience and Lessons for Policy". Finnish Economic Papers, vol 6.
- Johannisson, B & Bång, H, (1992), Nyföretagande och regioner. Ds 1992:79, Arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm.
- Kazamaki, E, (1988), "Effektiva lönemodeller och svensk arbetsmarknad". Ekonomisk Debatt, vol 16.
- McCormick, B & Skedinger, P, (1992), "Why Do Regional Unemployment Differentials Persist?". I Skedinger, P, Essays on Wage Formation, Employment, and Unemployment. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Oeconomica Upsaliensia 22.
- Ohlsson, L, (1981), Regionalpolitiken i en svagväxande ekonomi med strukturovandlingsproblem. Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Ohlsson, L, (1986), Regionalpolitik i en förstärkt marknadsekonomi. Stiftelsen Marknadsekonomiskt alternativ för Sverige, Stockholm.
- Persson, T & Tabellini, G, (1990), Macroeconomic Policy, Credibility and Politics. Harwood Academic Publishers.
- Rydenfelt, T, (1991), "Reavinstbeskattning av småhus. Privat- och samhällsekonomiska konsekvenser vid flyttningar". Stencil, Institutionen för handelsrätt, Lunds universitet.
- Skedinger, P, (1991), "Varför består de regionala skillnaderna i arbetslöshet?". Ekonomisk Debatt, nr 7.
- Skedinger, P, (1992), "Decentraliserad lönebildning som regionalpolitik". I Herin, J, (red), Lönebildning i förändring. Svenska arbetsgivareföreningen, Stockholm.
- Torsvik, G, (1990), "Truverdeproblem i økonomisk politikk. Tidsinkonsistente planar for distriktspolitikk som eit døme". Norsk Økonomisk Tidsskrift, vol 104.
- Westerlund, O, (1992), "Internal Gross Migration in Sweden. The Effects of Variation in Mobility Stimuli and Regional Labor Market Conditions". Umeå Economic Studies No. 292, Nationalekonomiska institutionen, Umeå universitet.

Wheaton, W C, (1990), "Vacancy, Search, and Prices in a Housing Market Matching Model". *Journal of Political Economy*, vol 98.

Zetterberg, J, (1993), "Arbetslöshet, arbetsmarknadspolitik och löneförhandlingssystem". I SOU 1993:43, Politik mot arbetslöshet. Betänkande av expertgruppen för arbetsmarknadspolitiska utvärderingsstudier (EFA). Arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm.